

L'ESCOLA PÚBLICA, LA MILLOR REFERÈNCIA

Se m'ha demanat que, en tant que president de la Confederació estatal de Moviments de Renovació Pedagògica, faci una valoració de la situació i les perspectives de l'escola pública al nostre país. Accepto encantat aquest repte i proposo una valoració crítica del model de servei públic sobre la realitat de la nostra història, el nostre present i futur, caracteritzats per la pervivència de tres models escolars: els centres públics, els centres privats concertats i els centres privats no concertats.

Començaré reafirmant dues de les conviccions més sòlides que tinc en relació amb el sistema educatiu i el pes que, en aquest, hi té l'escola pública:

- la millora de l'escola pública porta implícita – sempre – una millora del sistema educatiu en general d'un país, i
- l'escola pública és la que, de manera clara, permet que l'acord de la seva comunitat educativa – mitjançant els òrgans de participació i govern col·legiats – porti a una millora en la qualitat del servei que presta.

Aquesta doble convicció sustenta tot el que argumento en aquesta exposició.

M'he permès fer l'anàlisi sobre el paper de l'escola pública en el nostre sistema educatiu prenent com a referència els 25 anys de vigència de la Llei orgànica (LODE, 1985) que va voler endreçar el desequilibrat panorama escolar heretat del franquisme. En efecte, completada la transició, aprovada la constitució i completats els primers traspassos a les comunitats autònomes, calia una Llei orgànica (recorreguda, per cert, pel grup popular) que dotés dels mecanismes legals per assegurar – després de dècades d'abandonament de l'escola pública en benefici d'algunes congregacions i grups privats - que les constitucionals finalitats de servei públic inherents al sistema educatiu estiguin presents en els centres sostinguts amb fons públics: els centres públics i els privats concertats. Passats aquests 25 anys és pertinent plantejar-nos si aquestes finalitats s'han assolit o no, o en quin grau.

Ens podem referir al caràcter públic d'una escola des d'una triple condició (com a mínim):

- la del seu titular jurídic: és pública aquella escola de la que n'és titular una administració, un poder públic
- la del caràcter dels recursos materials de què es dota: es podria considerar pública la sostinguda amb fons públics
- la del caràcter del servei que presta: és pública la que ofereix un servei públic (accés universal, transparència, participació, rendició de comptes).

Penso que és el conjunt d'aquestes condicions, i el model ideològic que se'n desprèn en un temps de redefinició dels nostres serveis públics, el que ens ajudarà a definir l'escola pública.

L'escola pública és una escola de qualitat, d'accés universal (sense cap barrera, ni econòmica, ni de gènere, ni ideològica, ni de procedència, ni de creença, ...), democràtica (participació orgànica real dels seus integrants), que rendeix comptes, oberta (el seu projecte està integrat en el context social on es troba), laica, amb uns professionals conscients i compromesos amb el servei públic que presta.

Grau d'implantació de les xarxes pública i privada de centres

La proporció escola pública – escola privada presenta unes característiques específiques a casa nostra. Amb petites diferències (en funció – per exemple - de si considerem el conjunt del sistema educatiu, o només el seu tram obligatori, o el seus trams d'escolarització plena, o l'any en què es comptabilitzen les dades), el que és inqüestionable és que a l'estat espanyol el percentatge d'alumnat escolaritzat en centres públics és un 20% més baix que en el conjunt dels 27 països de la Unió Europea¹, només superada per Bèlgica i Malta. Que a Catalunya aquesta proporció és un 5% o 6% més baixa en relació amb la resta de comunitats de l'estat de l'estat², segons les fonts³. I que això dóna idea prou clara de la diferent implantació que tenen les dues xarxes a casa nostra si les comparem amb altres sistemes educatius o territoris. A Catalunya la proporció de centres privats és més alta que a la resta de l'estat (excepció feta de Madrid, Navarra i Euskadi), i és molt més alta que en el conjunt de països de la Unió Europea; o el que és el mateix, la proporció d'escola pública a casa nostra és més baixa. Amb tot, aquests darrers set anys a Catalunya l'escola privada s'ha estancat en el seu creixement mentre que l'escola pública ha crescut, com a conseqüència de que l'increment de població escolar – en bona part originada pel fenomen migratori que ha viscut el país – ha estat absorbida majoritàriament pel sector públic de centres.

Fins a quin punt els objectius de servei públic establerts per la LODE s'han assolit 25 anys després?

Podríem analitzar el grau de representativitat i de competències que tenen els actuals consells escolars de centre - parcialment modificats, amb posterioritat, per successives lleis orgàniques - per descriure el panorama participatiu que tenim actualment en els centres. Seria interessant, perquè la reorientació democràtica dels centres pretesa amb la LODE també passa per aquesta qüestió, però aquí no ho faré. M'entretindré en altres tres o quatre aspectes que també considero claus.

A l'escola pública, els objectius de servei públic només s'han assolit parcialment.

I això és degut, entre altres, a quatre causes fonamentals:

- els poders públics no poden garantir (o no han pogut, fins ara) fidelitat al model de servei públic, perquè les diferències entre grups polítics sobre aquest model semblen insalvables. Un dels exemples més il·lustratius el dóna el fet que la segona fase d'implementació de la profunda reforma del sistema educatiu promoguda per la LOGSE (1993) va ser posada en pràctica per un govern d'un partit polític que hi va votar en contra; no és difícil

¹ Un 68 % a E. Primària i primera etapa d'E. Secundària enfront un 88 %, incloint-hi Islàndia i Noruega, segons dades de la publicació "Las cifras de la educación en España. 2008". Ministerio de educación, política social y deporte. Madrid 2008.

² Un 64,5 % enfront del 71 %, segons dades de la publicació "Las cifras de la educación en España. 2008". Ministerio de educación, política social y deporte. Madrid 2008.

³ Un 60,4 % enfront un 66,6 % en ensenyaments obligatoris, segons dades de la publicació "L'estat de l'educació a Catalunya. 2006-2007". Fundació Jaume Bofill, 2008.

imaginar el grau d'entusiasme, motivació i dotació de recursos amb què va abocar-se aquell govern a l'empresa,

- al professorat que hi treballem no se'ns demana compartir aquest model de servei públic. De fet, molts mestres i professors fan l'opció ideològica per l'escola privada mentre treballen en centres públics, sense que suposi cap inconvenient ni contradicció aparents, en aquests moments. I això (que no és aparatós ni sembla generar massa alarma) és clau per a entendre les dificultats en l'extensió del model,
- l'escola pública no és laica del tot perquè està obligada a fer oferta de religió confessional dins de l'horari lectiu. L'adoctrinament té lloc en els propis espais de l'escola,
- l'escola pública no és gratuïta (i, probablement, no ho ha sigut mai en aquests més de 25 anys) i la contribució de les famílies és fonamental per al desenvolupament de les activitats escolars; els esforços perquè l'aportació de les famílies no esdevingui una barrera en l'accés de tots els alumnes a totes les activitats escolars tenen - encara - uns resultats francament millorables.

A l'escola concertada, els objectius de servei públic s'han assolit molt poc.

I això és degut, fonamentalment però no només, a quatre causes:

- el cobrament de quantitats econòmiques per activitats tipificades com a complementàries o accessòries esdevenen autèntiques barreres, també, en l'accés als centres, que hauria de ser universal,
- per contra, el concert econòmic ha esdevingut, amb el temps, una subvenció pràcticament assegurada sense una contraprestació clara de control per un accés universal i sense barreres de tot tipus d'alumnat en aquests centres,
- la religió confessional, en molts casos, no només hi és present sinó que esdevé element constitutiu essencial de la comunitat educativa de molts centres, cosa que contradiu clarament el model d'escola aconfessional,
- el manteniment d'algunes condicions en l'accés a alguns centres (especialment la de gènere) fa més flagrant el no acompliment del caràcter universal en l'accés al servei.

El Pacte Nacional per a l'Educació (2006) ha sigut, segurament, l'intent més seriós que s'ha viscut a Europa (a l'estat espanyol no n'hi ha cap precedent, per descomptat) per plantejar un escenari comú - tant per al sector públic de centres com al privat - d'homologació d'algunes condicions de prestació del servei públic d'educació (mateix horari, contractes-programa per compensar quotes cobrades, algunes condicions laborals), que posava algunes elements de coresponsabilitat als centres concertats a canvi d'avançar en la suficiència econòmica que - en aquests moments i des de fa anys - el concert econòmic no assegura, i que està també en

l'origen del cobrament de quotes a les famílies. No sé si cal recordar que l'esperit d'aquest Pacte no és l'únic (ni segurament el més decisiu) que ha inspirat la nostra actual Llei d'Educació.

Decàleg per avançar

Davant d'aquesta situació, proposo un seguit d'accions possibles per avançar en aquesta idea de servei públic, essència del model d'escola pública que ha de ser referent del sistema educatiu.

- Els poders públics han de procurar que l'escola pública esdevingui el model de servei públic al que estem compromesos des de fa més de 25 anys: transparent, participativa, d'accés universal i de qualitat.
- La societat civil (a través dels representants de les administracions, les famílies, l'alumnat, els treballadors i treballadores) han de participar en la dinàmica, el govern, la rendició de comptes de l'escola pública, mitjançant els òrgans col·legiats de representació i participació, fent realitat així alguns dels requisits bàsics d'aquest model.
- L'escola pública ha de definir i fer públic el seu projecte educatiu compartit:
 - o que ha de ser la guia per als professionals que hi treballin, i amb el que han de comprometre-s'hi,
 - o ha de ser el patró sobre el que s'organitza el centre i el seu funcionament,
 - o ha de ser la pauta per a les administracions que han d'acompanyar i dotar de serveis el centre, perquè el projecte és l'expressió de les necessitats i prioritats d'aquest centre,
 - o ha de ser la guia i el referent, també, per a les famílies, i amb el que també han de comprometre-s'hi.
- Promoure que els projectes de direcció defineixin un model de direcció i govern dels centres basats en la vitalitat i presència activa dels òrgans col·legiats de representació, participació i govern, i en la consideració del director/a com la persona que millor representa els drets col·lectius de la comunitat educativa del centre.
- Fer una opció ideològica valenta per un model de ciutadà i ciutadana democràtic, responsable, solidari; i destacar la rellevància d'aquestes competències bàsiques.
- Utilitzar la llibertat de creació de centres per promoure centres concertats que responguin al model de servei públic.
- Retirar concerts inapropiats a centres que fan selecció flagrant del seu alumnat o insisteixen en posar barreres a l'accés universal de tot tipus de població escolar.

- Posar en valor el treball de l'escola en el conjunt de serveis públics de qualitat que té el nostre país.
- Mantenir una veu col·lectiva plural i comuna en la reivindicació de l'escola pública de qualitat, en particular, i dels serveis públics de qualitat en conjunt.

La millora l'escola pública és el motor de millora de tot el sistema educatiu, i aquesta millora va associada a l'afiançament del servei públic d'educació.

Gràcies per l'atenció dispensada i espero haver aportat (mitjançant una mirada retrospectiva i de justícia que es mereix la LODE, que ens ajudarà a mirar endavant) elements nous de reflexió i de proposta, que estic disposat a compartir amb tots vostès.

Ricard Aymerich
President de la Confederació estatal de Moviments de Renovació Pedagògica

raymeric@xtec.cat
<http://cmrp.pangea.org>

Barcelona, 8 d'abril de 2011